

MASHHUR RASSOM ASARLARINING PSIXOLOGIK TA’SIRCHANLIGI VA RAMZIY MA’NOLARI TAHLILI

Rahimboyeva Mohira

*Nizomiy nomidagi O‘zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti
Tasviriy san’at yo‘nalishi 2-bosqich magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada mashhur chet ellik va o‘zbek rassomlarning psixologik ma’nolarga ega asarlari haqida va ularning tomoshabinga qanday ta’sir qilishi tahlil etish yo‘li bilan ochib berilgan. Har bir asarning o‘ziga xos uslubga egaligi va chuqur ma’nolarni anglatilishi haqida bayon etiladi.

Kalit so‘zlar: Tasviriy san’at, psixologik ta’sir, ramz, ramziy ma’no, rang ramzi, kompozitsiya, ekspressionizm, impressionizm, sfumato, estetika, semiotika, obraz, ruhiy holat, san’at tahlili, psixologizm, madaniy kontekst.

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ВОЗДЕЙСТВЕННОСТЬ И СИМВОЛИЧЕСКИЕ ЗНАЧЕНИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ИЗВЕСТНЫХ ХУДОЖНИКОВ

Аннотация: В данной статье анализируются произведения известных зарубежных и узбекских художников, обладающих психологическими и символическими значениями, а также раскрывается, каким образом эти произведения воздействуют на зрителя. Рассматривается индивидуальная художественная манера каждого автора и интерпретируются глубокие смысловые значения, заключённые в их работах.

Ключевые слова: изобразительное искусство, психологическое воздействие, символ, символическое значение, цветовой символизм, композиция, экспрессионизм, импрессионизм, sfumato, эстетика, семиотика, образ, эмоциональное состояние.

PSYCHOLOGICAL IMPACT AND SYMBOLIC MEANINGS IN THE WORKS OF FAMOUS ARTISTS

Abstract: This article examines the works of well-known foreign and Uzbek artists that contain psychological and symbolic meanings. It reveals how these artworks influence the viewer and analyzes the unique artistic style of each painter. The study interprets the deep symbolic messages embedded in the artistic compositions.

Keywords: visual art, psychological impact, symbol, symbolic meaning, color symbolism, composition, expressionism, impressionism, sfumato, aesthetics, semiotics, imagery, emotional state, art analysis, psychology, cultural context.

Kirish

Tasviriy san'at asarlarining inson ruhiyatiga ko'rsatadigan ta'siri qadimdan san'atshunoslik, estetika va psixologiya fanlarining asosiy tadqiqot yo'nalishlaridan biri bo'lib kelgan. Rassom yaratgan obraz, rang tanlovi, kompozitsiya, fazoviy nisbatlar, yorug'lik va soya o'yinlari tomoshabinning ongiga bevosita ta'sir etuvchi kuchli semiotik tizimga ega. San'atshunoslikda bu jarayon "psixologik ta'sirchanlik" deb yuritiladi. Shuningdek, har bir san'at asarida yashirin ramziy qatlam mavjud bo'lib, u asarning mazmuniy chuqurligini oshiradi va tomoshabinni mushohadaga undaydi. Dunyo rassomlari ijodida ramzlar - ranglar, shakllar, predmetlar, holatlar yoki pozalar orqali ifodalanadi va ular madaniy-kontekstual ma'nolarni ham o'z ichiga oladi. Ushbu maqolada jahon san'atining bir qancha mashhur rassomlari (Van Gog, Edvard Munch, Gustav Klimt, Leonardo da Vinchi) hamda o'zbek tasviriy san'atining yirik namoyandalari (Rahim Ahmedov, Chingiz Ahmarov) asarlaridagi psixologik ta'sir vositalari, ramziy obrazlar va ma'no qatlamlari ilmiy tahlil qilinadi.

1. Van Gog asarlarida psixologik ta'sir va rang ramzi

Vincent van Gog ranglarni inson kechinmalarining bevosita aks ettiruvchi vosita sifatida qo'llagan. Uning har bir kartinasi ranglarning psixologik holat bilan uyg'unligiga asoslangan. Masalan, "Yulduzli tun" asarida kuchli ko'k rang hukmron bo'lib, u ruhiy iztirob, yolg'izlik va chuqur o'y ramzini bildiradi. Ko'k rangning spiral shaklda dinamik aylanishi tomoshabinni ichki beqarorlikka duchor qiladi. Bu shakllar rassomning ruhiy kechinmalari bilan uyg'un bo'lib, tomoshabinga ham shu tuyg'uni sezdiradi. Yorqin sariq yulduzlar va oyning kuchli kontrasti esa umid, yorug'lik, hayotga intilish timsolidir. Van Gogn ranglarni kuchli emosional energiya bilan boyitgani bois uning asarlari tomoshabinda ruhiy rezonans uyg'otadi. Rassomning "Quyoshga qaragan gullar", "Bug'doyzor va qarg'alar" kabi asarlarida ham rang ramzlari hayot, o'lim, qayta tug'ilish, yolg'izlik va umidning turli ko'rinishlarini ifodalaydi.

2. Edvard Munchning "Qichqiriq" asari: qo'rquv psixologiyasi va ramzlar

Edvard Munchning "Qichqiriq" asari ekspressionizmning eng kuchli psixologik namunasi hisoblanadi. Rassomning ta'kidlashicha, bu asar uning o'zidagi "ruhning qichqirig'i" dan kelib chiqqan. Asar markazidagi odam qiyofasi deformatsiyalangan bo'lib, bu insonning ruhiy iztiroblari chegaradan oshganini bildiradi. Asarda ishlatilgan to'a qizil

osmon - xavf, tahlikali kayfiyat, ruhiy jarohat ramzi. Osmonning to'liqinli shaklda berilishi inson ongidagi beqarorlik, psixologik charchoq va ichki to'lg'oqlarni eslatadi. Figuradan uzoqlashib borayotgan ko'prik esa uning yolg'izligini yanada keskinlashtiradi. Shuning uchun asar ko'ruvchiga kuchli hissiy zarba beradi

— qo'rquv, xavotir, ichki bo'shliq tuyg'usini uyg'otadi. San'atshunoslar bu asarni "insoniyatning universal qo'rquvi" deb talqin qiladilar. Munchning ushbu ijodi orqali psixologik ekspressionizm san'atda alohida yo'nalish sifatida shakllangan.

3. Gustav Klimt ijodida ramziy ma'nolar va oltin rang falsafasi

Gustav Klimtning asarlari ayniqsa ramziy qatlarga boy bo'lib, unda ranglar va geometrik shakllar tomoshabinni psixologik idrokiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Uning "O'pich" asarida erkak va ayol obrazining uyg'unlashuvi turli ramzlar orqali berilgan. Erkakdagi kvadrat va to'g'ri chiziqli shakllar - kuch, barqarorlik va himoya ramzi, ayoldagi yumaloq shakllar esa - nafislik, muhabbat, hissiyot va ruhiy muloyimlik timsolidir.

Klimt uchun oltin - faqat bezak emas, balki ruhiy yuksalishning metaforasi. Oltin fon insonni real olamdan uzib, uni ruhiy olamga olib kiradi. Bu uslub orqali rassom sevgini nafaqat jismoniy bog'lanish sifatida, balki ruhiy birlashuv sifatida talqin qilgan.

Shuning uchun "O'pich" tomoshabinda nafaqat estetik zava, balki ichki sokinlik, iliqlik va ruhiy tasalli uyg'otadi. Klimtning boshqa asarlarida - "Judith", "Danae", "Beethoven frizi" — ayol obrazi kuch, go'zallik, mahsuldorlik, ehtiros yoki ilohiylik ramzi sifatida talqin gilinadi. Bu esa uning ijodida psixologik talqinlar doimiy markazda turganini ko'rsatadi.

4. Leonardo da Vinchi ijodida psixologik nozikliklar

Leonardo da Vinchi inson ruhiyatini tasvirlashda o'ziga xos mahoratga ega bo'lgan. Uning eng mashhur asari - "Mona Liza" - san'at tarixidagi eng sirli tabassum timsoliga aylangan. Mona Lizaning nigohi tomoshabinga ergashayotgandek tuyuladi, lekin ayni paytda undan uzoqlashadi. Bu ikki xil idrok obrazning psixologik murakkabligini yanada oshiradi. Leonardoning sfumato texnikasi – chiziqlarsiz yumshoq o'tishlar - obrazga tiriklik baxsh etadi. Bu texnika inson hissiyotlarining nozik o'zgaruvchanligini ifodalash uchun eng qulay vosita bo'lgan. "Mona Liza"dagi tabassumning noaniqligi — ruhiy holatning ko'p qatlamlilik, inson kechinmalarining murakkab tabiati va yashirin

hissiyotlarning namoyoni sifatida talqin qilinadi. Shu sababli asar tomoshabin ongida turlicha psixologik talqinlar uyg'otadi. Leonardonng yana bir asari - "So'nggi oqshom" - dramatik sahna orqali o'zgacha psixologik kuchga ega. Har bir shogirdning qo'l harakati, yuz ifodasi va tana holati ularning ruhiy holatini aniq aks ettiradi: hayrat, g'azab, shubha, qo'rquv va tushunmovchilik. Bu kompozitsiya san'atda psixologik dramaturgiyaning eng mukammal namunalaridan biridir.

5. O'zbek rassomlarida ramzlar va psixologik ma'nolar

5.1. Rahim Ahmedov ijodida milliy ruh va psixologik ifoda

Rahim Ahmedov portret janrining ustasi bo'lib, uning "Ona o'ylari", "Qiz bola", "Qariya" kabi asarlarida milliy ruhiyat chuqur psixologik talqin bilan yoritilgan. "Ona o'ylari" asarida ayolning sokin nigohi, chuqur o'yga botgan yuzi - mehr, iztirob, hayot tajribasi va dono qalb ramzidir. Rang tanlovi ham psixologik ta'sirga ega: sokin kulranglar va issiq och jigarranglar ona qalbidagi samimiylilikni ifodalaydi.

5.2. Chingiz Ahmarovning monumental tasvirlaridagi ramziylik

Chingiz Ahmarov o'zbek madaniy merosiga tayanib, monumental asarlarida ramziy obrazlar yaratgan. Uning "Alisher Navoiy", "Zafar yo'li" kabi monumental panolarida xalqning ruhiy kuchi, ma'naviy yuksalishi ramziy tarzda aks etadi. Yorgin ranglar - xalqning qudrati, issiq ranglar - umid va hayotbaxshlikni bildiradi. Asarlardagi chiziqlarning yumshoqligi esa obrazlarning ruhiy soddaligini va pokizaligini ko'rsatadi. Chingiz Ahmarov o'zbek madaniy merosiga tayanib, monumental asarlarida ramziy obrazlar yaratgan. Uning "Alisher Navoiy", "Zafar yo'li" kabi monumental panolarida xalqning ruhiy kuchi, ma'naviy yuksalishi ramziy tarzda aks etadi. Yorgin ranglar - xalqning qudrati, issiq ranglar - umid va hayotbaxshlikni bildiradi. Asarlardagi chiziqlarning yumshoqligi esa obrazlarning ruhiy soddaligini va pokizaligini ko'rsatadi.

Umumiy tahlil:

Psixologik ta'sir qanday yuzaga keladi?

Rassomlar asarlarida psixologik ta'sir quyidagi asosiy vositalar orqali yuzaga keladi:

1. Rang

Rang inson ruhiyatiga eng tez ta'sir qiluvchi vizual vosita hisoblanadi. Ko'k - sokinlik, qayg'u

Qizil - ehtiros, xavf, kuch Sariq - umid, hayotiylik Yashil — tabiat, uyg'unlik Qora - sir, chuqurlik, fojia

Van Gog, Munch va Klimt ijodida ranglar psixologik asosiy markazda turadi.

2. Kompozitsiya

Obrazlarning joylashuvi, markaziy nuqta, yondosh obyektlar psixologik kayfiyatni belgilaydi. Masalan, Munchda egri shakllar — qo'rquv, Klimtda vertikal shakllar - yuksalish ramzidir.

3. Yorug'lik va soya

Leonardonning sfumato texnikasi yoki Munchdagi keskin kontrast - ruhiy kuchlanishni oshiradi.

4. Obrazlar tizimi

Har bir predmet, shakl yoki figuraning ramziy ma'nosi bor:

qarg'a — xavf yoki o'lim oltin - yuksalish

gul - nafas yoki hayot ko'priki — hayot yo'li

Bu elementlar psixologik ta'sirni kuchaytiradi.

Xulosa

Mashhur rassomlar asarlarida psixologik ta'sir va ramziy ma'no bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, ular san'atning mazmunini chuqurligini belgilovchi asosiy omillardandir. Van Gog rang orqali inson ruhiyatini to'g'ridan-to'g'ri aks ettirgan bo'lsa, Munch qo'rquv va iztirobnii deformatsiyalangan shakllar orqali ifodalagan. Klimt oltin va geometrik ramzlar bilan sevgining ruhiy yuksalishini ko'rsatgan, Leonardo inson tabiatining nozik psixologiyasini chizgan. O'zbek rassomlari — Rahim Ahmedov va Chingiz Ahmarov esa milliy ruhiyat, ma'naviylik va tarixiy xotirani ramziy obrazlar orqali yoritgan. San'atning kuchi shundaki, u tomoshabinni nafaqat ko'rishga, balki his qilishga, o'ylashga, o'z ruhiy olamiga nazar solishga chorlaydi. Ramziy qatlamlar esa asarning ma'nosini yanada chuqurlashtirib, uni har bir tomoshabin uchun turlicha talqin qilish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

Asosiy ilmiy manbalar

1. Gombrich E. H. The Story of Art. - London: Phaidon Press, 2019.
2. Read Herbert. The Meaning of Art. - London: Faber & Faber, 2017.
3. Kandinsky W. Concerning the Spiritual in Art. - New York: Dover Publications, 1977.
4. Arnheim Rudolf. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye. - Berkeley: University of California Press, 2004.
5. Berger John. Ways of Seeing. - Penguin Books, 2008.

O'zbek rassomlari haqida manbalar

1. Hakimov F. O'zbek tasviriy san'ati tarixi. — Toshkent: Fan, 2001.
2. Jalolov N. O'zbek san'ati va estetika asoslari. - Toshkent: O'zbekiston, 2015.
3. Ahmedov R. Ijod maktabi. - Toshkent: San'at, 1998.